

Rənglərin su üzərində rəqsi

Saf su, torpaq boya, dananın ödü, mərmər tozu... və min il öncə

Təbrizdən dünyaya yayılan ebru sənətinin əsrlər boyu yaşayacaq nümunələri

"Qəribə görünsə də, öz əslimlə, həyatımla sevib-seçdiyim, cani-könüldən bağlandığım ebru sənəti arasında yaxınlıq görürəm. Özbəkistanın Buxara şəhərində dünyaya göz açdım. Atamın işi ilə əlaqədar ailəmiz orda yaşayırdı. Atam da, anam da qədim Azərbaycan şəhərlərindən biri olan İrəvanda doğulub, boya-başa çatıblar. Anam əslən irəvanlı, atam isə təbrizlidir. Ata babam İrəvana Təbrizdən gedib. Bildiyimə görə, ebru sənəti də VIII-IX əsrlərdə Buxarada "doğulub". Bu sənəti yaşadan, inkişaf etdirən türk xalqları, o cümlədən Təbriz xəttatları olub. Yəni mənim kimi, ebru sənətinin də bir tərəfi təbrizlidir..."

Ebruçu Sevinc Əliyeva ilə emalatxanasında görüşüb söhbətləşirik. Rəssamlığa həvəs göstərməsinin səbəbini izah etməyə çətinlik çəkir: "Nə ana, nə də ata tərəfimdə heç kim rəssam olmayıb. Rəssamlığa məndə maraq oyadan bəlkə də sözlə ifadə edə bilmədiyim duyğularım oldu".

tan toxumundan, gəvən otunun kökündən istifadə ediblər və onun ömrünün azlığına, tez xarab olmasına görə sonralar dəniz yosununa keçiblər. İndi ebruçular suya dəniz yosunu qatır".

Əvvəllər boyanın hazırlanmasında saqqız ağacından alınan şirədən istifadə ediblər. O da keyfiyyətli olmayıb. Sonra dananın ödünü fikirləşib tapıblar. Ebruçu deyir ki, öddəki turşuluq həm boyanı incəldir, həm də yapışqanlıq yaradır və suyun üzərində genişlənir. Dananın ödü ilə torpaq boyaların birləşməsi sayəsində ebru sənəti nümunələri yaranır.

Ebru sənətində süni heç nədən istifadə olunmur. Sevinc Əliyeva əlindəki fırçanı göstərərək deyir: "At

qatlar da bunu təsdiq edib. Ebruçu suyun üzərinə boyanı qoyduğu zaman bilmir ki, o nə qədər açılacaq. Ebruda siz Su ilə Yarıdan arasında olan sənətin vasitəçisi olursunuz. Sizin vasitəçinizlə ebru ərsəyə gəlir".

Ruha yaxın sənətdir ebru. İnsanı sakitləşdirir. Ebruçu danışır: "Kağız, taxta, şüşə üzərində işləyəndə heç vaxt beynim susmur. Hətta yaddaşından silinən belə geri qayıdır. Amma ebru işləyəndə bir də işim başa çatdıqdan sonra fərqiyyət olmur ki, mən heç nə düşünməmişəm. Ebru yeganə sənətdir ki, beyni susdurur, heç nəyi - içərisində olduğun zamanı, məkanı hiss etməsən. Yorulmursan. Bu sənət sevgi və səbir tələb edir. Sevgi və səbriniz varsa, bu sənətlə bütünləşdirərsən, nə zamanın, nə dünyada baş verən pisliklərin fərqiyyət olursunuz. Heç bir hadisə artıq sizə o dərəcədə təsir eləmir. Mən bunları öz təcrübəmdən deyirəm. İllər əvvəl çox böyük bir stress yaşadım. Ebru sənətinə gəldikdən sonra həyata baxışım dəyişdi. Ebru məni sakitləşdirdi, həyatı sevdirdi. Deyə bilərəm ki, ebru sənəti sayəsində ikinci dəfə həyata gəldim. Ebrunun sayəsində ayaq üstəyəm. Mən bu sənəti yaşatmağa çalışdığım qədər də o məni yaşadır".

Əslində, Sevinc Əliyeva müəllimsiz başlamayıb bu sənətə. Umruzər xanımın sayəsində ebru sənətini yaxından tanıyıb. Bəkir Özsudan isə bu sənətin dərinliyini öyrənib. "Nə qədər içərisində çabalasam da, ustam olmasa, bunları edə bilməzdim", - deyir. - Özüm də müəlliməm. Dərs dediklərim Azərbaycan da artıq ebruçu kimi tanınırlar". İstəyi odur ki, tələbələrini şöhrət xatirinə onun əməyini yerə vürməsinlər. Bir də heç zaman ebru sənətinə qarşı nankor olmasınlar.

"Mən Cənubi Azərbaycandan Türkiyəyə getmiş bir sənətin adını yaşatmağa çalışıram. Bütün dünyaya hayqırmaq istəyirəm ki, baxın, bu sənət bizdə yaranıb. Dahi Nizami Gəncəvi "Xosrov və Şirin" poemasında ebrudan bəhs edərək:

*Zirək, şəkil çəkən, qələmi iti,
Xəyalən çəkərdi min bir surəti.
İncə, zərif işdə xeyli pərgardı,
Suların üstündə naxış salardı.*

- yazıb. Bəzi araşdırmaçıların məlumatına görə, dahi Azərbaycan şairi özü də bu sənət növü ilə məşğul olub". Azərbaycanda ebrunun artıq XI-XII əsrlərdə yayıldığını təsdiq edən faktlardan biri də budur. Ebruya yalnız şöhrət naminə yox, xalqımızın tarixi keçmişinə ehtiramımız olaraq sahiblənib, onu yaşatmalı və tanıtmalıyıq.

Emalatxananın divarından iri çərçivədə "Xarıbülül" rəsmi asılıb. Sevinc Əliyeva söhbətimizin sonunda bu əsərin yaranmasından danışır: "Azərbaycan Ordusunun Şuşa zəfərindən sonra Mədəniyyət Nazirliyi tərəfindən Şuşa yaradıcılıq emalatxanası yaradıldı. Ora bəstəkar, şair, rəssam və digər sənət sahələri üzrə yaradıcı insanlar dəvət olundu. Onlardan biri də mən idim. Hər birimiz öz sahəmiz üzrə bir əsər təqdim etməli idik. Mən "Xarıbülül" seçdim. Zəfər üzərində uzun zaman idi işləyirdim. Ebruda ən çox çəkmək istədiyim xarıbülül idi, onu da iki il qabaq çəkdim. Ancaq ebru sənətində öyrənmək, tətbiq etmək istədiyim işlər hələ çoxdur. Mən özüm-özümə hələ usta yox, ebruçu deyirəm. Bu elə sənətdir ki, ən yaxşı ebru ustaları belə öz-lərini bu işdə mükəmməl hesab etmirlər. Ebru sənətində nə qədər usta olsan belə öyrənəcəklərin öyrəndiklərindən çoxdur"...

**Zöhrə FƏRƏCOVA,
İlham BABAYEV (foto),
"Azərbaycan"**

Ebrunu canlı görmək arzusu...

Çoxumuz sonralar həyat yolumuza yoldaşlıq edən sənəti uşaq yaşlarından, bəzən elə Sevinc Əliyeva kimi fərqiyyət varmadan seçirik. Kiçik yaşlarında onu ən çox heyran edən, ecazkar təsir bağışlayan rənglər, naxışlar olub. Kədərlə, dərdlə, ayrılıqla üzləməsi ən çox sevdiyi şəhərdə - İrəvanda başlayıb: "Səkkiz yaşım olanda İrəvana döndük. Əslində, mənim uşaq təsəvvürümdə heç nə dəyişmədi. Buxara xalqın tarixi ənənələrini, milli-mənəvi dəyərlərini qoruyub saxladığı yerdirdi. İrəvanda da həmin ruhu gördüm. Türk xalqının qədim adət-ənənələrinə bağlılıq İrəvanda çox yüksək idi..."

Deyir ki, biz Zəngibasar mahalının Uluxanlı elindənk, Uluxanlı İrəvana çox yaxındı, evimizin evyanından şəhəri izləyirdik. Amma Sevinc ikicə il yaşaya bilib o gözəl, o doğma yerlərdə: "Buxarada orta məktəbdə rus dilində oxuyurdum. İrəvanda Azərbaycan məktəbinə getdim. 1988-ci il idi. Vəziyyətin ağır olduğunu əvvəl ailə böyüklərimin danışıqlarından eşitdim, sonra da gözlərimlə gördüm. Erməni quldurları azərbaycanlıların evlərinə hücum çəkir, insanlara işgəncə verir, onları qətlə yetirir, ya da şikəst edirdilər. Atamın valideynləri çoxdan vəfat ediblər. Onu nənəsi böyüdü. Anamın ata-anası sağ idi. Onların məni, balaca qardaşımı, hamilə anamı qorumağa çalışmaları, bizə görə qorxmaları, canımızı götürüb evdən qaçmağımız, qamışlıqda gizlənməyimiz indi də gözlərimin önündən çəkilir. Çox böyük çətinliklə Gürcüstana getdik. Orda qısa müddət qaldı. Sonra Bakıya gəldik, burda məskunlaşmalı olduq".

Sevinc Bakıda 80 sayılı orta məktəbdə təhsilini davam etdirib. Doqquzuncu sinfi bitirib sənədlərini Bakı Mədəni Maarif Texnikumuna (indiki Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universitetinin nəzdində Humanitar Kolleç) verib. Texnikumda həmin il açılan xalçaçı rəssam şöbəsinin tələbəsi olub. Xalçaçı rəssam Mətanət Aslanovdan, Xalq rəssamı Arif Hüseynovdan dərs alıb. O, müəllimlərdən minnətdarlıqla danışır...

Texnikumu bitirdikdən sonra emalatxana açmaq arzusunun gerçəkləşdirə bilməyib. Uzun illər ixtisasına aid olmayan işlərdə çalışıb. "Görünür sənət ruhu bizi tərək etmir. Sosial şəbəkələrdə ebru sənəti üzrə ustad dərsi elanına rast gəldim. Mən isə ebru sənətini yaxından, canlı görmək istəyirdim. Ebru ilə məşğul olan Umruzər xanımla tanış oldum, daha sonra dərslərinə qatıldım. Ebru sənətini canlı görəndən sonra ona aşiq oldum. O gündən bu sənətdən ayrıla bilmərəm... Bir neçə dərstdən sonra Umruzər xanım Azərbaycandan getdiyi üçün dərslərə davam edə bilmədim. Ebru sənəti ilə bağlı yenə videoları izləyirdim. İnternet vasitəsilə boyalar sifariş verdim. Öyrəndiklərimi tətbiq

etməyə çalışırdım, gah alınırdı, gah da alınmırdı... Ebru sənətinə bağlandıqca onun çətinliklərini gördüm. Amma öyrənmək, tətbiq etmək marağım üstün gəldi. Öyrəndim ki, ən yaxşı ebru ustaları Türkiyədədir. Mən türkiyəli ebru ustası Bəkir Özsü ilə tanış oldum. Otuz ilin ebruçusudur, bu sənətin ustadıdır. Türkiyədə öz sözünü demiş ebru ustalarından biridir. Ona internet vasitəsilə ebrularımın fotolarını, videolarını göndərdim. Bəkir Özsü əl işlərimə baxdı: "Təkbəşinə bu qədər bacarmısan, halal olsun, amma sən mütləq canlı görüb tətbiq etməlisən" deyirdi. Türkiyəyə getməli oldum, ustamın özü ilə görüşdüm. Bursanın Qaracabəy qəsəbəsində yaşayır. Orda emalatxanası var. Bir həftə ərzində ustamın tətbiq etdiklərini izlədim və öyrənməyə söy göstərdim. Çalışdırdım ki, heç nəyi unutmayım. Geri döndükdən sonra onları tətbiq etməyə çalışdım... Bəkir Özsü indi də mənə internet vasitəsilə dəstək olur".

Türklərə xas sənət...

Söhbətimizi Sevinc Əliyeva, necə deyirlər, iş başında davam etdirir. O, yeni bir ebru əsəri yaratmaq üçün hazırlıqlara başlayır: "Bəziləri ebru sözünün "suyun üzü", bəziləri "üz üçün su"... mənalarını ifadə etdiyini deyiblər. Heç biri doğru deyil. Ebru fars dilindəki əbri sözündən götürülüb. Əbir bulud, əbri buludvari deməkdir".

Ebruçu suyun üstünə kağız sərir, onu səliqə ilə hamarlayır. Sonra kağızı çıxarıb atır. Fırçanı götürüb yaşıl çalan boyaya batırır və suyun üstünə səpir. Boya yayıldıqca suyun üzərində buludabənzər forma yaranır. Sevinc Əliyeva danışır: "Ebru, əslində, xəttatların yaratdıqları kağız boyama, kağız bəzəmə sənətidir. Məsələn, keçmişdə bir xəttat digərinə deyə bilirdi ki, mənə ebrulu, yəni buludvari, yaxud bulud naxışlı kağız ver. Sadəcə, alınan formaya görə belə deyiblər. Xəttatlar ebru qaydasında boyadıqları kağızlardan kitabların üzünü kimi və ya onların içərisində istifadə ediblər. Açıq rəngdə olubsa, xəttatlar onun üzərində yazılar yazıblar".

Bu sənətin tarixindən söz salırıq. Ebru sənətini daha çox cığatayların adı ilə bağlayırlar. Ancaq başqa fərziyyələr də var. Sevinc Əliyeva deyir ki, Hindistanın, Çinin və digər ölkələrin də adlarını çəkənlər olub:

quyruğundandır, ebruçunun su üstündə saldığı naxış, ebrunun ilk forması battaldır. Sonra ebruçu son dərəcə səliqə ilə, ehtiyatla su üzərinə fırça ilə yaşıl, sarı, çəhrayı boyalar qoyur. Və onları biz aləti ilə formaya salır. Su üzərində boyaları şəkilləndirməyə başlayır".

Ən yaxşı ebru ustaları belə özlərini mükəmməl hesab etmirlər...

Masanın üstündəki digər boyalara da baxırıq. Rəngarənglikləri göz oxşayır. Hamısı təbiidir. Ebrunun rəngləri də torpağın bağrından süzülür. Sevinc Əliyeva bizi məlumatlandırır: "Torpaqdan alınma piqment və oksid boyalarıdır. Ebru sənətində yalnız təbii boyalardan istifadə olunur. Çünki süni boyaların keyfiyyəti olmur, uzunömürlü də deyil. Süni boyaların tərkibinə öd qatılarda da dərhal büruzə verir. Boyalar palçıq, daha doğrusu, toz şəklində satılır. Böyük mərmər daşın üzərində mərmər əl daşı ilə, o toz halında olan boya su ilə saatlarla əzilərək o qədər incəldilməlidir ki, axa xalsın. Sonra damlalarla öd və saf su qatırıq".

Sanki su üzərində çiçək "açır". Ebruçu tələsmədən ağ kağız götürüb suyun üstünə sərir. Ebrulu kağızı qaldırıb havada saxlayır və ehtiyatla masanın üstünə qoyur. Biz elə bilirik ki, əsər artıq hazırdır və ebruçunun işi bununla bitir. Sevinc Əliyeva deyir ki, ebrulu kağız quruyandan sonra ebruçu onun üzərinə "ahər" dedikləri yumurtanın ağından hazırlanan və zəy daşı ilə qarışdırılan mayeni sürtür, kağızın üzünü hamarlayır: "Əlinizi sürtərsən belə boya əlinizə çıxmıyacaq. Zəy daşının sayəsində kağızı qurd yeməyəcək. Ahərdən sonra xüsusi yapışdırılma qaydası var. O da təbii olmalıdır. Buğdanın nişastası ilə yapışqan hazırlayıb kartona yapışdırırıq. Karton üzərində olan ebru əsrlər boyu yaşaya bilər. Yalnız təbii fəlakət olarsa, sel aparsa, dənizdə, çayda batarsa, korlanar, ya da odda yana bilər. Başqa heç bir təhlükəli yoxdur".

Sevinc Əliyeva kağız, taxta, şüşə üzərində də digər sənət növlərində əsərlər yaradır. Deyir ki, onların hər birində ölçünü özüm müəyyənləşdirirəm: "Amma suyun üzərində işləyəndə onu ebruçudan çox su təyin edir. Su canlıdır, yaddaşı var. Elmi tədqiq